

MISR YOZUVCHISI NAJIB MAHFUZ ROMANLARIDA IJTIMOIIY REALIZM MASALALARI

Farhodova Surayyo Ravshanbek qizi,

ALFRAGANUS universiteti

Arab filologiyasi yoʻnalishi 3-bosqich talabasi

Rahimjanov Masrur Nugmanovich

Alfraganus universiteti Sharq

filologiyasi katta oʻqituvchisi (Phd)

Annotatsiya. Mazkur maqola 1988-yilda adabiyot boʻyicha Nobel mukofotiga sazovor boʻlgan birinchi arab adibi Najib Mahfuzning ijodida "ijtimoiy realizm" bosqichining oʻrni va ahamiyatini tadqiq etadi. Maqolada yozuvchining mashhur "Qohira trilogiyasi" ("Bayn al-Qasrayn", "Qasr ash-Shavq", "As-Sukkariya") hamda "Midaq koʻchasi" romanlari tahlilga tortilgan. Tadqiqot markazida XX asr oʻrtalaridagi Misr jamiyatining tabaqalanishi, patriarxal oila inqirozi, urush davri qiyinchiliklari va oʻrta sinf (burjuaziya) vakillarining ijtimoiy-siyosiy qarashlaridagi transformatsiyalar turadi. Mahfuzning Qohira shahar hayotini (urbanistik tasvir) batafsil yoritish orqali millat tarixini badiiy hujjatlashtirgani ilmiy asoslab beriladi.

Kalit soʻzlar: Najib Mahfuz, ijtimoiy realizm, Qohira trilogiyasi, patriarxal tuzum, Misr jamiyati, Midaq koʻchasi, XX asr arab romanchiligi.

KIRISH

XX asr arab adabiyotining eng yirik namoyandasi Najib Mahfuz (1911–2006) nafaqat Misr, balki butun Sharq adabiyotida roman janrini yangi bosqichga olib chiqqan ijodkordir. Gʻarb tanqidchilari uni koʻpincha "Qohiraning Dikkensi" yoki "Misrning Balzaki" deb atashadi. Buning sababi, Mahfuz oʻz asarlarida jamiyat hayotini oʻta aniqlik, keng qamrov va chuqur psixologizm bilan tasvirlaganidir.

Yozuvchi ijodiy yo‘li bir necha bosqichlarni (tarixiy-romantik, realistik, modernistik) qamrab olsa-da, unga olamshumul shuhrat keltirgan davr – bu ijtimoiy realizm bosqichidir (taxminan 1945-yildan 1957-yilgacha). Maqolaning maqsadi aynan shu davr asarlarida Misr jamiyatidagi tub o‘zgarishlar qanday badiiy talqin etilganini yoritishdir.

ASOSIY QISM

Sahro "Qohira trilogiyasi" – Jamiyatning badiiy mikrokosmi. Najib Mahfuzning shoh asari hisoblangan "Qohira trilogiyasi" ("Bayn al-Qasrayn", "Qasr ash-Shavq", "As-Sukkariya") 1919-yilgi inqilobdan to 1952-yilgi inqilobgacha bo‘lgan davrni qamrab oladi.

Asar markazida savdogar Ahmad Abduljavod va uning oilasi turadi. Mahfuz ushbu obraz orqali jamiyatdagi patriarxal tuzumning inqirozini ochib beradi. Oila boshlig‘i uyda o‘ta qattiqqo‘l, zolim va dindor odam, ko‘chada esa maishatparast, xushchaqchaq ulfatdir. Bu – o‘sha davr Misr jamiyatining yuqori tabaqasiga xos bo‘lgan "ikki xil axloq" (double standard) normasining yorqin timsolidir.

Trilogiya davomida Abduljavodning hukmronligi susayib boradi, xuddi shu kabi Misrda ham eski tuzum yemirilib borayotgani ko‘rsatiladi. Uning farzandlari – an’anaga sodiq Yasin, fojiali o‘lim topgan idealist Fahmiy va intellektual Kamol – jamiyatning turli qatlamlari va g‘oyalarini (millatchilik, dindorlik va g‘arbparastlik) ifoda etadilar. Ayniqsa, Kamol obrazi orqali muallif an’anaviy islomiy qadriyatlar va G‘arb falsafasi o‘rtasida arosatda qolgan Misr ziyolilarining ruhiy iztiroblarini tasvirlaydi.

Ijtimoiy tabaqalanish va Ayol masalasi. Mahfuzning "Midaq ko‘chasi" (Zuqaq al-Midaq) va "Boshlanish va intiholar" (Bidaya va Nihaya) romanlarida realizm yanada shafqatsiz tus oladi. Yozuvchi qashshoqlik insonni qanday qilib ma’naviy tubanlikka yetaklashini tahlil qiladi.

Masalan, "Boshlanish va intiholar" romanida otasiz qolgan oilaning a’zosi Nafisa iqtisodiy chorasizlik tufayli fohishalik yo‘liga kirishga majbur bo‘ladi, uning akasi Hasan esa jinoyatchiga aylanadi. Faqat ofitser bo‘lishga intilgan ukasi

Hasangina "muvaffaqiyat"ga erishadi, ammo bu muvaffaqiyat o'z oilasidan tonish va vijdonini sotish evaziga keladi. Mahfuz shu orqali jamiyatdagi "ijtimoiy lift"lar faqat xudbinlik va shafqatsizlik evaziga ishlashini tanqid ostiga oladi.

Ayollar masalasida Mahfuz ularning nafaqat jamiyat qurboni, balki o'zgarishlar katalizatori ekanligini ham ko'rsatadi. Uning qahramonlari ko'pincha erkaklarga qaraganda irodaliroq tasvirlanadi.

Makon poetikasi: Qohira – tirik organizm. Najib Mahfuz romanlarida Qohira shahri, xususan, qadimiy mahallalar (al-Gamaliya, al-Abbasiya) shunchaki voqea joyi emas. Tor ko'chalar (Hara) – bu butun dunyoning kichraytirilgan modeli. "Midaq ko'chasi" romanida ko'cha o'z qonunlari, o'z tili va o'z vaqt o'lchoviga ega bo'lgan alohida personaj kabi gavdalanadi. Urush (II Jahon urushi) ta'sirida bu ko'chaga kirib kelgan o'zgarishlar, ingliz askarlari va mahalliy aholi munosabatlari orqali yozuvchi globallashuvning ilk to'lqinlari qadimiy an'analarni qanday parchalab tashlayotganini ko'rsatadi.

XULOSA

Najib Mahfuzning ijtimoiy realizmi shunchaki voqelikning "fotografik nusxasi" emas. U jamiyatning "kasallik tarixi"ni yozgan mohir tashxischi shifokor kabidir. Uning asarlari XX asrning birinchi yarmidagi Misr xalqining orzu-umidlari, siyosiy kurashlari, maishiy hayoti va fojialarini o'zida abadiylashtirdi.

Mahfuz yaratgan obrazlar va ko'tarilgan muammolar (avlodlar ziddiyati, ijtimoiy adolatsizlik, Sharq va G'arb to'qnashuvi) bugungi kunda ham dolzarb bo'lib, uning asarlari nafaqat arab dunyosi, balki jahon adabiy xazinasining ajralmas qismi bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mahfuz, Najib. *Bayn al-Qasrayn (Ikki qasr orasida)*. – Qohira: Maktabat Misr, 1956. (Asl nusxa).
2. Mahfuz, Najib. *Midaq ko'chasi*. (Rus yoki ingliz tilidagi tarjimalari: *Midaq Alley* by Trevor Le Gassick).

3. El-Enany, Rasheed. *Naguib Mahfouz: The Pursuit of Meaning*. – London: Routledge, 1993. (Mahfuz ijodini tahlil qiluvchi fundamental ingliz tilidagi manba).
4. Husniddinov, Z. *Arab adabiyoti tarixi*. – Toshkent: TIU, 2012. (O‘zbek tilidagi manba).
5. NOSIR AL-MUTARRIZIY MEROSIDA TARJIMA NAZARIYASI VA DIDAKTIKASI: “RISALATUN FIN-NAHV” ASARI VA ZAMONAVIY TARJIMA TA’LIMI INTEGRATSIYASI. (2025). *SCIENCE TIME*, 3(5), 150-155. <https://doi.org/10.66345/stj.v3i5.4640>
6. Turdiyeva Y. Uslub ifodasida badiiy tasvir vositalarining estetik vazifasi Elektron “Zamonaviy ilm-fan va ta’lim istiqbollari” ko‘p tarmoqli ilmiy-amaliy konferensiya. 22.02.26 273-277-bet
7. Turdiyeva, Y. The Phenomenon OF Artistic Style in Uzbek Literature. *European Journal of Humanities and Educational Advancements*, 6(12), 22-23.
8. Turdiyeva, Y. The Portrait and Its Functions in the Work. *European Journal of Research Development and Sustainability*, 4(12), 1-3.
9. Turdiyeva, Y. Individuality Of The Literary Style (Based On The Novel “People In The Heat” By Luqmon Borikhan). *European Journal of Humanities and Educational Advancements*, 3(12), 17-18.
10. Jo‘rayeva, M. A. SCHOLARS WHO CONTRIBUTED TO THE DEVELOPMENT OF MEDICINE IN MEDIEVAL CENTRAL ASIA.
11. Toshmatova, S. (2025, December). THE NOTION OF MOTIVATION: EXTRINSIC AND INTRINSIC MOTIVATION. In *International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations (ICMSI)* (Vol. 1, No. 1, pp. 132-134).
12. Sh, M. (2019). A. Artistic psychologism in uzbek literature of the twentieth century. *Omega science*.–Kirov.
13. Valievna, A. D. (2026). PHILOSOPHICAL INTERPRETATION OF PATRIOTIC IDEAS IN MODERN UZBEK POETRY. *AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE*, 4(1), 80-87.